

No 49 (2020)

P.6

The scientific heritage

(Budapest, Hungary)

The journal is registered and published in Hungary.

The journal publishes scientific studies, reports and reports about achievements in different scientific fields. Journal is published in English, Hungarian, Polish, Russian, Ukrainian, German and French.

Articles are accepted each month. Frequency: 12 issues per year.

Format - A4

ISSN 9215 — 0365

All articles are reviewed

Free access to the electronic version of journal

Edition of journal does not carry responsibility for the materials published in a journal. Sending the article to the editorial the author confirms it's uniqueness and takes full responsibility for possible consequences for breaking copyright laws

Chief editor: Biro Krisztian

Managing editor: Khavash Bernat

- Gridchina Olga - Ph.D., Head of the Department of Industrial Management and Logistics (Moscow, Russian Federation)
- Singula Aleksandra - Professor, Department of Organization and Management at the University of Zagreb (Zagreb, Croatia)
- Bogdanov Dmitrij - Ph.D., candidate of pedagogical sciences, managing the laboratory (Kiev, Ukraine)
- Chukurov Valeriy - Doctor of Biological Sciences, Head of the Department of Biochemistry of the Faculty of Physics, Mathematics and Natural Sciences (Minsk, Republic of Belarus)
- Torok Dezso - Doctor of Chemistry, professor, Head of the Department of Organic Chemistry (Budapest, Hungary)
- Filipiak Pawel - doctor of political sciences, pro-rector on a management by a property complex and to the public relations (Gdansk, Poland)
- Flater Karl - Doctor of legal sciences, managing the department of theory and history of the state and legal (Koln, Germany)
- Yakushev Vasilij - Candidate of engineering sciences, associate professor of department of higher mathematics (Moscow, Russian Federation)
- Bence Orban - Doctor of sociological sciences, professor of department of philosophy of religion and religious studies (Miskolc, Hungary)
- Feld Ella - Doctor of historical sciences, managing the department of historical informatics, scientific leader of Center of economic history historical faculty (Dresden, Germany)
- Owczarek Zbigniew - Doctor of philological sciences (Warsaw, Poland)
- Shashkov Oleg - Candidate of economic sciences, associate professor of department (St. Petersburg, Russian Federation)

«The scientific heritage»

Editorial board address: Budapest, Kossuth Lajos utca 84,1204

E-mail: public@tsh-journal.com

Web: www.tsh-journal.com

CONTENT

ECONOMIC SCIENCES

Logosha R., Mazur K. METHODOLOGICAL APPROACHES TO EVALUATION OF EFFICIENCY OF USE OF ECONOMIC POTENTIAL AGRICULTURAL ENTERPRISES 3	Pronko L. DECENTRALIZATION IN UKRAINE: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF UNITING TERRITORIAL COMMUNITIES 21
Matatov R., Orusova O. THE IMPACT OF UNEMPLOYMENT ON THE ECONOMY OF THE RUSSIAN FEDERATION 13	Tomashuk I. CURRENT STATE AND PROSPECTS OF LABOR POTENTIAL DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES OF UKRAINE (ON THE EXAMPLE OF VINNITSA REGION).....31
Matiienko-Zubenko I. DIGITAL TECHNOLOGIES TRANSFORM THE PROFESSIONAL LANDSCAPE OF ACCOUNTANTS AND AUDITORS: GLOBAL AND DOMESTIC REALITIES..... 15	Chereshnevyi O. PRIMARY DOCUMENT IN BUDGET ORGANIZATIONS' ACCOUNTING PROCESS 44

JURIDICAL SCIENCES

Bodunova O. TO DETERMINING THE SCIENTIFIC BASES OF DETERMINATION OF CRIME IN THE FIELD OF INFORMATION TECHNOLOGIES 48	Sargsyan A. SOME ISSUES OF IMPROVING THE INCENTIVE NORM ON EXEMPTION FROM CRIMINAL LIABILITY OF MEMBERS OF THE CRIMINAL COMMUNITY 55
Kostanyan G., Kazanchian L. FEATURES OF THE LEGAL STATUS OF A DEPUTY OF THE NATIONAL ASSEMBLY OF THE REPUBLIC OF ARMENIA..... 51	Khomiakov D., Ziboreva O. CONCEPT AND CONTENT OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF THE MINISTRY OF DEFENSE OF UKRAINE 59

ECONOMIC SCIENCES

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗДІЙСЕННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Логоша Р.В.

*доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри аграрного менеджменту,
Вінницький національний аграрний університет*

Мазур К.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри аграрного менеджменту,
Вінницький національний аграрний університет*

METHODOLOGICAL APPROACHES TO EVALUATION OF EFFICIENCY OF USE OF ECONOMIC POTENTIAL AGRICULTURAL ENTERPRISES

Logosha R.

*Doctor of Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Agrarian Management Department,
Vinnytsia National Agrarian University*

Mazur K.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Agrarian Management,
Vinnytsia National Agrarian University*

Анотація

У статті розглянуто методи оцінки розміру потенціалу аграрного підприємства. Проаналізовано показники ефективності використання потенціалу та розроблено інтегральний індекс ефективності використання потенціалу аграрного підприємства.

Abstract

The article considers methods for estimating the size of the potential of an agricultural enterprise. Potential efficiency indicators are analyzed and an integrated index of potential enterprise efficiency is developed.

Ключові слова: потенціал, економічний потенціал, ефективність, інтегральний індекс ефективності, рівень рентабельності.

Keywords: potential, economic potential, efficiency, integrated efficiency index, level of profitability.

Постановка проблеми. Протягом останніх років в Україні відбуваються значні політичні, соціальні і економічні перетворення – реформуються відносини власності, створюються нові форми господарювання на селі та незалежні товаровиробники, формується нова інфраструктура аграрного ринку. Для України, яка має вигідне географічне положення і сприятливі природно-кліматичні умови, аграрний сектор відіграє особливо велике значення, оскільки він є однією з провідних сфер економіки. Від рівня його розвитку і стабільності функціонування залежить стан економіки і продовольча безпека держави, розвиток зовнішнього і внутрішнього ринків, матеріальний рівень життя населення.

Проблема підвищення ефективності вітчизняного аграрного сектора займає одне з головних місць в числі пріоритетів стратегії розвитку України. Теоретичне обґрунтування визначення розміру, структури, функцій і закономірностей розвитку економічного потенціалу як економічної категорії має не лише методологічне, а й важливе практичне значення, оскільки від ефективності його використання значною мірою залежать темпи розвитку сільського господарства України.

Дослідження економічного потенціалу аграрних підприємств це досить складне завдання, вирішення якого необхідне для оцінки можливостей виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції, вимірювання та виявлення резервів ефективності виробництва, формування потенціалу та об'єктивної оцінки діяльності організацій. Актуальність дослідження обумовлена особливістю розвитку аграрних підприємств та сучасними викликами, при яких ефективність використання економічного потенціалу стає важливою оціночною категорією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань формування та оцінки потенціалу підприємства присвячені праці таких науковців як І. Должанський, Н. Краснокутський, Л. Кушнір, Є. Лапіна, О. Олексюк, І. Репіна, О. Решетняк, О. Федоніна. У працях цих науковців досить широко розглянуто широкий спектр питань, пов'язаних з формуванням та оцінкою потенціалу підприємства.

Дослідженню проблем визначення ефективності діяльності аграрних підприємств та його потенціалу значну увагу приділяло багато видатних вітчизняних вчених, серед яких В. Андрійчук, С. Азізов, О. Березін, О. Бугуцький, М. Кисіль, В. Липчук,

Ю. Лупенко, В. Мессель-Веселяк, П. Саблук, О. Шпикуляк, О. Шпичак та інші. У своїх працях вони зосереджували увагу на вивченні оцінки ефективності господарської діяльності аграрних підприємств. Об'єктивне визначення ефективних елементів та складових потенціалу має важливе значення при вирішенні цілого комплексу завдань, пов'язаних з економічною діяльністю аграрних підприємств. Але невирішеним залишаються питання, які параметри виробничого потенціалу необхідно формувати для більш ефективної діяльності аграрних підприємств і яку методикою потрібно використовувати для його оцінки.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичному використанні методики оцінки ефективності використання економічного потенціалу аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зв'язку з тим, що рівень реалізації поточних і потенційних можливостей безпосередньо впливає на досягнення оперативних, тактичних і стратегічних цілей діяльності підприємства, виникає об'єктивна необхідність у його оцінці, визначенні якості. Основною характеристикою потенціалу у процесі такої оцінки має бути його вагомість для досягнення вартісних результативних показників.

Складність дослідження змісту і структури економічного потенціалу аграрних підприємств зумовлена його різноплановістю та масштабністю. Багатовимірність, непорівнянність, специфічність окремих компонентів, взаємопереплетіння їх економічного змісту і функціональної спрямованості, численність кількісних і якісних показників, які характеризують економічний потенціал, безліч можливих варіантів поєднання різних елементів ускладнюють зведення їх до єдиного інтегрального показника та визначення загального розміру економічного потенціалу. Тому з питань теоретичного обґрунтування і опрацювання методики сукупної оцінки економічного потенціалу серед економістів відсутня єдність поглядів.

У наукових працях Гавви В.Н., Краснокутська Н.С., Федоніна О.С. [1, 2, 3] досліджуються проблеми визначення потенціалу підприємства. Поряд з цим не існує повної єдності щодо самого процесу оцінювання об'єкту та його результатів. Як правило, визначається недостатня глибина обґрунтування правомірності використання одного чи системи показників, абсолютних чи відносних одиниць вимірювання. Дослідники розділилися на прибічників системності та тих, хто вважає, що існує єдиний комбінований (інтегральний) показник. Ми поділяємо думку, що наявність часткових показників не суперечить існуванню загального, але за певних умов. Зведення часткових показників до загального не є обов'язковою умовою і виконуються лише тоді, коли такий показник (наприклад, визначення ціни об'єкта при продажі) не потребує додаткових характеристик або потребує їх лише довідково.

До прибічників системного підходу відносяться Лагун М.І. та Сакун А.Ж., які зазначають

такі недоліки інтегральних показників, як складність їх розрахунку і недостатня теоретична обґрунтованість порівняння різнорідних величин [4, с. 86; 5, с. 230].

З викладеного вище випливає, що діагностика окремих елементів носія, у будь-якому випадку, є попереднім етапом вартісної оцінки цілісного об'єкту, якщо це потрібно суб'єкту оцінки, або визначення його вихідних експлуатаційних характеристик у вартісних чи натуральних одиницях. Діагностика являє собою аналіз кожного елементу та за її результатами формується система показників, які відображають потенціал кожного елементу носія як бази для розробки планів відтворення та розвитку усіх функціональних елементів у межах їх потенціалу розвитку.

Науковці з цього питання, незалежно від поглядів на сутність підходів до вимірювання потенціалу, найчастіше виділяють:

- 1) об'єкт оцінки;
- 2) суб'єкт оцінки;
- 3) критерій;
- 4) показник (систему показників);
- 5) одиниці виміру;
- 6) методи оцінки;
- 7) послідовність оцінки.

При цьому звичайно підкреслюють, що названі елементи перебувають між собою у відповідному зв'язку і відповідних співвідношеннях, а сам процес оцінювання потенціалу підприємства за існуючими підходами має будуватися за схемою відносин не стільки об'єкту та суб'єкту оцінки, як об'єкту та суб'єкту управління [3, с. 80].

Аналіз досліджень потенціалу, що базуються на ресурсному підході, який висвітлено у наукових працях Гавви В.Н., Мойса М.Я., Крюкова І.О., Россохи В.В., Тарасова В.В. [1, 6, 7, 8] показав, що найчастіше пропонують оцінювати його величину як суму фактичних значень його складових з урахуванням ефекту синергії. Але при цьому не зрозуміло, в яких показниках вимірювати ці складові. Використання натуральних показників є надто складним, тому виникає необхідність застосування системи вартісних показників для оцінки вартості потенціалу підприємства.

Оцінка вартості потенціалу підприємства – це упорядкований, цілеспрямований процес визначення у грошовому виразі вартості об'єкта з урахуванням потенційного і реального доходу, який має місце у певний проміжок часу за умов конкретного ринку [3, с. 83].

При визначенні кількісних характеристик потенціалу підприємства не можна не враховувати оціночної структури об'єкта, включаючи носій, існуючий потенціал і потенціал розвитку носія, а також обмежуючого впливу навколишнього середовища й виникаючих при цьому зворотних зв'язків. Виходячи з вищевикладеного, має сенс обґрунтування системи показників, що визначають здатність об'єкта забезпечити очікуваний результат у процесі експлуатації. При цьому розмір виробничого потенціалу на заключному етапі буде визна-

чатися не сумою різнорідних потенціалів часткових елементів, а узагальнюючим, властивим лише сукупності, показником, що відображає обсяг оптимізованої за асортиментом, якістю та ціною сільськогосподарської продукції, на яку існує попит на ринку і який може забезпечити носій. Тоді, виконаний на цій основі розрахунок економічного потенціалу, що може проявитися як вартість об'єкту продажу або як рентабельність функціонування, буде його оцінкою.

Діагностика потенціалу підприємства спрямована на виявлення «вузьких» місць виробництва, збуту (реалізації), постачання тощо. На основі результатів діагностики, здійснюється розробка та впровадження управлінських рішень щодо ліквідації або зменшення негативного впливу зовнішніх і внутрішніх обмежень та пошуку шляхів реалізації наявних резервів.

Результати діагностики можуть бути використані не тільки у плануванні виробництва і реалізації продукції або у плануванні розвитку й розподілі ресурсів, але й у процесі оцінки ринкової вартості об'єкта або визначення економічних наслідків його експлуатації. Звичайно, повної оцінки тільки за результатами діагностики виконати неможливо, оскільки на об'єкт впливає зовнішнє середовище, що обмежує отримання бажаного результату.

Відстоюючи системний підхід до оцінки потенціалу, науковці розглядали можливість визначення його через фізичний обсяг елементів потенціалу, при чому потенціал пропонується вимірювати вартістю відтворених ресурсів, де виробничі фонди враховуються за оцінками вартості їх відтворення, а трудові й природні – в умовному перерахунку відносно вартості виробничих фондів. Іноді розглядається можливість оцінки фізичного обсягу елементів потенціалу підприємства через чисельність промислово-виробничого персоналу [9, с. 14]. Але слід врахувати, що розглянуті підходи опрацьовані у 80-х роках минулого століття, в умовах централізованого управління економікою.

Сучасні погляди радикально змінилися, і більшість дослідників вважає, що універсальним вимірником усіх характеристик будь-яких елементів потенціалу підприємства є вартісні одиниці.

Існує багато підходів до оцінки потенціалу підприємства, однак усі вони зводяться до способів оцінки вартості майна як цілісного об'єкту:

- витратний (майновий) – визначає вартість об'єкту за сумою витрат на його створення та використання;

- порівняльний (ринковий) – визначає вартість на базі зіставлення з аналогами, що вже були об'єктами ринкових угод;

- результатний (дохідний) – оцінює вартість об'єкту через величину чистого потоку позитивних результатів від його використання.

Слід зазначити, що кожен з зазначених підходів реалізується за допомогою специфічних методик, які залежать від об'єкту оцінки.

Витратний підхід базується на постулаті, що потенційний власник-користувач не погодиться витратити на формування та реалізацію власних внутрішніх чи зовнішніх можливостей більше, ніж вартість очікуваного фінансового результату. Таким чином, методи цієї групи передбачають ресурсну оцінку усіх складових цілісного земельно-майнового та соціально-організаційного комплексу підприємства, на підставі обліку усіх витрат, необхідних для його відтворення (заміщення) на конкретну дату у робочому стані.

Порівняльний підхід базується на інформації про ринкові угоди з аналогічними об'єктами та її використання як бази визначення вартості об'єкту оцінки. В основу методів даної групи покладено припущення про те, що суб'єкти ринкових відносин укладають угоди по аналогії із заведеними традиціями чи колишнім досвідом. На жаль, абсолютних аналогів окремих елементів потенціалу не існує, тому слід використовувати різні механізми коригування вартості аналогу.

Результатний підхід базується на залежності вартості об'єкту оцінки від можливостей його ефективного використання, тобто можливих результатів. Це твердження впливає з тієї думки, що потенційний власник-користувач не заплатить за об'єкт більше, ніж він очікує отримати від його господарського використання. Отже, оцінка потенціалу згідно з результатною концепцією виходить з позицій корисності певних можливостей об'єкту.

Доцільно зазначити, що кожен з названих підходів та спеціальних методів має свої переваги та недоліки і тільки на основі комплексного використання напрацьованого досвіду оцінки можна досягти реального визначення вартості майна та втіленого у ньому потенціалу. Основні переваги та недоліки описаних підходів відображено у таблиці 1.1.

Переваги та недоліки різних методик оцінки потенціалу підприємства

Підхід	Переваги методів	Недоліки методів
Витратний підхід	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз варіантів найліпшого та найефективнішого використання земельної ділянки; - техніко-економічний аналіз можливостей нового будівництва та різного роду поліпшень; - остаточне збалансування величини ринкової вартості підприємства з його можливостями за кожним зі структурних елементів; - оцінка об'єктів загально державного чи унікального характеру; - оцінка потенціалу за умови малоактивного та нерозвинутого ринку капіталу, нерухомості землі. 	<ul style="list-style-type: none"> - використання «застарівшої» господарської інформації потребує їх приведення до одночасового періоду, механізм розрахунків у цьому аспекті не можна назвати досконалим; - ігнорування перспектив розвитку підприємства та ринкового середовища; - повністю випадають із кола досліджень індивідуальні можливості ефективного використання об'єкту.
Порівняльний підхід	<ul style="list-style-type: none"> - орієнтація на поточні фактичні ціни та ринкові умови діяльності дає змогу уникнути розбіжності між розрахунковою величиною вартості та її ринковим еквівалентом; - достовірна фактична інформація підвищує точність аналітичних розрахунків та відображення специфіки об'єкту оцінки, урахувавши фактично досягнуті економічні результати; - дає змогу врахувати не тільки внутрішні особливості об'єкту, а й ринкову ситуацію у цілому (співвідношення попиту та пропонування, ціни на супутні об'єкти тощо). 	<ul style="list-style-type: none"> - потребує існування розвинутого, цивілізованого та прозорого ринку об'єктів оцінки; - неможливість оцінки унікальних чи специфічних об'єктів за браком аналогів для порівняння; - ігнорування перспектив розвитку підприємств у майбутньому; - значні витрати часу та ресурсів.
Результатний підхід	<ul style="list-style-type: none"> - урахування перспектив діяльності та розвитку підприємства як цілісного земельно-майнового та соціально-організаційного комплексу, виходячи з колишнього досвіду, досягнутих результатів та сформованих ринкових умов; - можливість урахування специфіки ринкових умов для певного об'єкту за допомогою правильного визначення рівня дисконту чи коефіцієнту капіталізації. 	<ul style="list-style-type: none"> - у аналітичних розрахунках використовується прогнозна (імовірнісна), а не фактична господарська інформація; - аналітичні процедури формування ставок дисконтування та капіталізації мають надто суб'єктивний характер; - неможливість досягнення абсолютно точних результатів через тривалість періоду оцінки та нестабільність реальних процесів руху капіталу

Джерело: сформовано за даними [3, с. 117–118]

Слід зазначити, що фактична оцінка потенціалу підприємства проводиться на основі усіх підходів та усіма доступними методами. Кінцевий вибір величини вартості об'єкту проводиться на основі визначення її середньоарифметичного еквіваленту з урахуванням вагомості отриманих результатів чи суб'єктивної думки експерта. Доцільно наголосити, що процес гармонізації отриманих величин вартості не зводиться до механічного усереднення, – це імовірнісний розрахунок ринкової вартості, величина якої перебуває у межах від мінімальної до максимальної розрахункової вартості об'єкту.

На думку Дорошенка Ю.А., величину сумарного потенціалу підприємства доцільно вимірювати сумою його локальних потенціалів. Проте, зведення різноякісних показників, що характеризують окремі складові потенціалу і виконують різну роль, потребує визначення коефіцієнтів значимості кожного з них у загальній оцінці за допомогою рангів

[10, с. 21]. Відмінність, а інколи незіставність оцінок за наявності окремих видів ресурсів не може дати об'єктивної оцінки, робить її приблизною, а інколи й не достовірною. До того ж, формування результатів господарської діяльності аграрних підприємств здійснюється сукупним впливом можливостей комплексу ресурсів потенціалу. Якщо аграрне підприємство має збалансований потенціал, що є основою успіху його діяльності, то за рахунок впливу локальних потенціалів створюється ефект синергізму, який значно перевищує сумарні можливості складових потенціалів і збільшує можливості виробничої системи. При дисбалансу потенціалу, коли його складові розвинуті по-різному, або який-небудь із локальних потенціалів має незадовільний стан, то навпаки, створюється ефект «падаючого доміно» і сумарні можливості потенціалу визначаються оцінкою його найслабшого елемента. При цьому потенціал підприємства потребує негайних перетворень для покращення збалансованості його

складових, як необхідність упередження небезпечних процесів і зменшення негативного впливу.

Значні методичні труднощі при кількісній оцінці сукупного економічного потенціалу зумовлені:

По-перше, якісною неоднорідністю та непорівнянністю його структурних складових ланок. Для визначення окремих елементів економічного потенціалу на практиці користуються системою показників, які характеризують його з різних сторін. Крім того, окремі показники можуть змінюватися у різних напрямках. Отже, кожен з них не дає чіткої уяви про розмір та динаміку розвитку потенціалу.

По-друге, складністю визначення сукупних розмірів економічного потенціалу пояснюється тим, що він характеризується не лише кількісними параметрами, а й потенційними можливостями ефективного функціонування структурних елементів та потенціалу у цілому.

По-третє, оскільки окремі структурні елементи мають атрибутивний характер, тобто не мають кількісного виразу, а розрізняються за якісним змістом (наприклад, інформаційний, потенціал кліматичних умов, організаційний потенціал), врахувати їх вплив у сукупній величині потенціалу досить складно.

Березін О.В. та Плотник О.Д. застосовують наступний алгоритм дослідження оцінки ефективності використання потенціалу підприємств [11, с. 51]:

1. Розрахунок оцінки локальних потенціалів підприємства.
2. Оцінка можливостей розвитку окремих елементів потенціалу.
3. Оцінка коефіцієнтів значимості (ваги) складових потенціалу.
4. Системне встановлення кількісних і якісних зв'язків між окремими елементами потенціалу, рівень його розвитку.
5. Аналітичне узагальнення індивідуальних оцінок перспектив розвитку потенціалу підприємства.
6. Інтегрування у визначену систему нового узагальнюючого показника.

Таким чином, оцінка потенціалу сприяє визначенню «вузьких місць» у виробничій системі, їх усуненню, цілеспрямованому управлінню процесом реалізації можливостей підприємства, створенню передумов для нових можливостей і перетворення їх у реальну дійсність.

Сучасна методологія дослідження з ефективності використання економічного потенціалу аграрного сектора економіки, на думку окремих науковців, повинна, передусім, базуватися на вивченні різних важелів поновлення ресурсного потенціалу в сільському господарстві. З цією метою вчені пропонують визначити та проаналізувати визначальні чинники (політичний та соціально-культурний стан в країні; нормативно-правова база; інвестиційний клімат; розвиток сільських територій; науково-технічний прогрес, тощо), що впливають на його відтворення. Більшість науковців і практиків визнача-

ють такі ключові фактори щодо відтворення ресурсного потенціалу в аграрному секторі економіки, як:

- політичні (політичний та соціально-економічний стан у країні);
- соціально-економічні (нормативно-правова база, комплексні програми розвитку сільських територій, стан розвитку аграрного сектора економіки та ринку праці, рентабельність сільськогосподарських підприємств; рівень матеріального та соціально-психологічного стимулювання працівників тощо);
- ефективність та якість використання сільськогосподарських земель;
- природно-кліматичні (родючість ґрунтів, температурні умови, водна та вітрова ерозія, стихійні лиха та ін.);
- сезонність виробництва (весняно-осінні польові роботи, тощо).

Суттєві труднощі при сукупній оцінці ресурсів сільського господарства з допомогою вартісних показників викликає відсутність грошових оцінок природних ресурсів. У останні роки грошова оцінка земельних ресурсів усе більше використовується у господарській практиці.

Говорячи про грошову оцінку земель, слід зазначити, що в економічній літературі її поділяють на основні два види:

– нормативну оцінку, яка полягає в тому, що визначений за встановленими нормативами капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, що застосовується при обчисленні розмірів земельного податку, орендної плати за земельні ділянки, державного мита, втрат сільгоспвиробництва, розробці механізмів та показників економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель;

– експертну оцінку, що здійснюється із застосуванням експертами (оцінювачами) відповідних підходів, методів і оціночних процедур, результати оформлюються у вигляді звіту. Вона здійснюється при: відчуженні та страхуванні земельних ділянок; встановленні розміру застави при кредитуванні; визначенні вартості земельних ділянок у випадку реорганізації, банкрутства або ліквідації підприємства; відображенні вартості земель у бухгалтерському обліку; визначенні розмірів збитків власників і користувачів земельних ділянок – у випадках, встановлених договором або рішенням суду тощо.

Грошова оцінка землі необхідна для захисту від нераціонального використання останньої, її застосування дозволяє економічно примусити і користувачів, і землевласників дбайливо ставитися до землі. Це дає можливість впливати на організацію земельних відносин, особливо – при здійсненні трансакції із землею, а також створює необхідну фінансову базу місцевого самоврядування.

В основу грошової оцінки земель в Україні покладено рентний дохід, який включає диференціальну ренту, що утворюється під дією родючості ґрунту і місцерозташування земельної ділянки, ди-

ференціальну ренту, яка створюється за рахунок інтенсифікації використання земель, та абсолютний рентний дохід (який відповідає 1,6 ц зерна з 1 га). Величина грошової оцінки земель є добутком річного рентного доходу і терміну його капіталізації. Диференціальний рентний дохід в цілому по Україні становить 7,4 ц зернових з гектара, а разом з абсолютним рентним доходом – 9 ц з гектара. Однак застосування єдиного для всіх землекористувачів і регіонів абсолютного рентного доходу (в розмірі 1,6 ц/га зерна) є не зовсім прийнятним, оскільки це призводить до неврахування якості кожної окремої ділянки землі, що не сприяє стимулюванню її ефективного використання.

Але застосовувані з цією метою різні методики не дають однозначної оцінки земельних ресурсів, що ускладнює розробку методики грошової оцінки потенціалу сільського господарства.

З приводу другої складової ресурсного потенціалу аграрного підприємства – його матеріально-технічних ресурсів, то тут необхідно зазначити, що їх вартість в Україні протягом останніх років розраховується як сума основних виробничих і матеріальних оборотних засобів. При цьому для уникнення повторного врахування із вартості основних засобів доцільно віднімати вартість багаторічних насаджень, а з матеріальних оборотних засобів виключати амортизацію основних засобів. При цьому проводячи аналіз основних виробничих засобів, необхідно також зазначити, що в останні роки у зв'язку з інфляцією вони зазнали багатократної переоцінки. Однак, незважаючи на це, об'єктивних цін на них поки що немає, оскільки індекси зростання цін на промислові засоби виробництва були значно вищими, ніж зростання вартості переоцінки машин і обладнання. Водночас слід враховувати, що основні засоби доцільно брати в оцінці по залишковій вартості. Це пояснюється тим, що у більшості аграрних підприємств ступінь їх зносу є дуже великим.

Щодо грошової оцінки персоналу аграрних підприємств, то в сучасних трансформаційних умовах ринку вона є утрудненою, оскільки для її визначення по різних категоріях працівників підприємства єдиної методики немає.

Існуючі сучасні різноманітні підходи до грошової оцінки трудового потенціалу можна умовно поділити на дві такі групи:

1) витратна, згідно з якою його вартість розраховується як сума заробітної плати, витрат на забезпечення відповідних умов праці та відповідного соціального життя або за ціною компенсації, що являє собою суму витрат, пов'язаних із заміною усіх працівників, а при необхідності залучення до бізнесу конкретних менеджерів – ще за 2 додаткових місяці);

2) дохідна, за якою вартість кадрового потенціалу розраховується за реальною вигодою, що має підприємство від праці робітників. Остання ж являє собою капіталізовану частину прибутку, створеного цією працею.

На наш погляд, грошову оцінку трудового потенціалу аграрного підприємства доцільно визначати як суму нарахованої оплати праці (що включає не тільки фактично сплачену, а й затриману на певний строк величини), витрати на підготовку та перепідготовку кадрів і залучення у підприємство висококваліфікованих фахівців, задоволення різноманітних соціальних потреб працівників та їх сімей.

Россохою В.В. запропоновано кілька методів визначення вартісної оцінки потенціалу підприємства. Найбільш широкого практичного застосування набуло обчислення економічного потенціалу у грошовій оцінці, запропоноване українськими ученими. Його основні принципи, з урахуванням особливостей сучасного етапу розвитку галузі, полягають у наступному [12, с. 37]:

- вартість земельних угідь визначається за грошовою оцінкою кожного їх виду на момент проведення розрахунків;

- основні засоби виробництва враховуються за їх початковою оцінкою;

- оборотні засоби виробництва враховуються у розмірі їх фактичних затрат, оскільки вважається, що швидкість обороту оборотних засобів у сільськогосподарському виробництві становить у середньому близько року;

- вартісна оцінка трудового потенціалу здійснюється з урахуванням кількості зайнятих у господарстві (або сукупності господарств) і рівня фактичної річної оплати праці одного працівника.

Запропонована методика не дає достовірного уявлення про розмір потенціалу аграрного підприємства, оскільки грошова оцінка різних видів ресурсів є непорівнянною. Зокрема, термін капіталізації земельних ресурсів становить 33 роки, термін ефективного використання основних засобів складає 5 – 10 років, а вартісна оцінка оборотних засобів та трудових ресурсів щорічно змінюється.

Методика грошової оцінки річного економічного потенціалу запропонована Плотником О.Д. полягають у наступному [13, с. 44]:

- вартість земельних угідь визначається за розміром орендної плати на момент проведення розрахунків;

- основні засоби виробництва враховуються за їх амортизацією;

- оборотні засоби виробництва враховуються у розмірі їх фактичних затрат, оскільки вважається, що швидкість обороту оборотних засобів у сільськогосподарському виробництві становить у середньому близько року;

- вартісна оцінка трудового потенціалу здійснюється з урахуванням кількості зайнятих у підприємстві і рівня фактичної річної оплати праці одного працівника.

Однак, при цьому потрібно мати на увазі, що вартісні еквіваленти оцінки окремих елементів потенціалу, визначені за цими методиками, мають певні недоліки, до яких належить:

По-перше, вартісний вимір окремих елементів виробничого потенціалу не дає фактичне інтегра-

льне значення потенціалу для порівняння структурних елементів, аналізу динаміки та ефективності його використання. Вартісна оцінка і величина економічного потенціалу має дещо умовний характер, оскільки у сільському господарстві потенціал визначається не тільки наявним обсягом відповідних виробничих ресурсів, а й потенційною максимально можливою ефективністю їх використання у межах сучасних організаційних, соціально-економічних форм господарювання. За наведеними методиками організаційні та соціально-економічні чинники як елементи економічного потенціалу не включаються до його складу.

По-друге, фактичні розміри економічного потенціалу характеризуються показниками споживаної вартості, які, фіксуючи здатність тих чи інших засобів виробляти певну кількість матеріальних благ, зумовлюються фізичними, хімічними та іншими природними властивостями, а також властивостями, наданими технічним засобом виробництва діяльністю людини.

По-третє, при визначенні еквівалентного рівня вартості виробничих фондів, необхідного для оцінки у вартісному виразі одного працівника у сільськогосподарському виробництві, за вищенаведеними методиками доводиться робити істотні припущення. Внаслідок цього вартісна оцінка одного працівника не завжди об'єктивно відображає реальні потенціальні можливості живої праці. Так, при обчисленні вартості виробничих фондів, еквівалентної одному працівнику, за першим варіантом методики його потенційні можливості ототожнюються з середньорічною заробітною, а не з потенційною продуктивністю живої праці.

Таким чином, забезпечити ефективне управління, раціональне використання та відтворення ресурсів аграрних підприємств є можливим за гармонійної взаємодії наступних умов: економіко-соціальна доцільність співвідношення наявних на підприємстві видів ресурсів; застосування у процесі виробництва сільськогосподарської продукції прогресивних, екологічно безпечних та високопродуктивних технологій; забезпечення процесів збільшення (розширення, примноження), відтворення та оновлення ресурсного потенціалу.

За функціональною ознакою складові потенціалу є якісно однорідними, проте за ступенем впливу на виробництво і його результати елементи потенціалу не рівнозначні. Значимість ресурсів виявляється у процесі виробництва і характеризується їх впливом на результати. Рівень значимості елементів не постійний і змінюється у міру залучення у процес виробництва нових елементів, зміни їх якості й співвідношення, а також при переході до сучасної стадії розвитку, із зміною економічної парадигми. Раніше визначальним елементом потенціалу виступала матеріально-технічна база. У новій економічній системі основу становить оцінка здатності підприємства до якісних структурних зрушень, які перш за все визначаються кваліфікацією працівників, рівнем організації виробництва і праці, ефективністю системи управління підприємством, оптимальністю поєднання окремих видів ресурсів.

Використання економіко-статистичних моделей значно підвищує точність оцінки результатів. Хоча з цією метою і застосовуються різні види математичних функцій, разом з тим їх загальною перевагою є реальна можливість на їх основі з урахуванням ресурсозабезпеченості підприємств визначити розрахунковий результативний показник господарської діяльності підприємства.

У процесі моделювання залежності обсягу виробництва валової продукції від основних елементів виробничого потенціалу (землі, виробничих фондів і трудових ресурсів) на підставі логіко-теоретичної гіпотези відносно форми досліджуваного взаємозв'язку обирається і опрацьовується модель похідної функції у її абстрактній формі. У практиці кореляційно-регресійного моделювання економічних явищ і процесів, які характеризують виробничу діяльність аграрних підприємств, можна використовувати такі статистичні моделі як лінійна однофакторна, лінійна багатфакторна, ступенева, парабола квадратична, парабола гіперболічна тощо.

Перелік елементарних статичних функцій, за якими здійснюється аналіз економічного потенціалу, можна доповнити іншими видами. Остаточне рішення щодо вибору того чи іншого виду моделі має базуватися на зіставленні оціночних статистичних характеристик: F-критерію, t-критерію Стюдента, коефіцієнтів апроксимації тощо, які одержані при обчисленні конкретних числових параметрів порівнюваних видів функцій. Відбір чинників для включення у багатфакторну регресійну модель здійснюють на основі попереднього логіко-теоретичного аналізу.

Економіко-статистичні моделі на основі розрахункового результативного показника дають не пряме, а у зв'язку з його коливаннями, досить відносне уявлення про ступінь розвитку і використання економічного потенціалу аграрного сектору. Крім того, регресійні моделі можуть застосовуватися лише при дослідженні однорідних об'єктів, наприклад, аграрних підприємств чи районів з подібною спеціалізацією. У іншому випадку, розрахункові значення результативних показників за окремими різноякісними групами будуть неспівставні.

З урахуванням викладених вище положень, Плотник О.Д. пропонує розраховувати суму річного економічного потенціалу аграрного підприємства за наступною формулою [13, с. 46]:

$$R_{EP} = k_1 \cdot OP + k_2 \cdot A + k_3 \cdot MB + k_4 \cdot \text{ФОП} \quad (1.1)$$

де, R_{EP} – річний економічний потенціал аграрного підприємства, грн.;

OP – розмір річної орендної плати (3 % грошової оцінки сільськогосподарських угідь), грн.;

A – річна сума амортизації основних засобів, грн.;

MB – річні матеріальні витрати, грн.;

ФОП – річний фонд оплати праці працівників, грн.;

k_1, k_2, k_3, k_4 – парні коефіцієнти кореляції (коефіцієнти значимості ресурсів).

При дослідженні впливу ресурсів на результати виробництва аграрної продукції необхідно визначити: узагальнюючий результативний показник, по відношенню до якого встановлюється значимість ресурсів та показник, який може бути використаний у вигляді коефіцієнта значимості ресурсів.

Узагальнюючими результативними показниками є: валова і товарна продукція, валовий і чистий дохід (прибуток) від реалізації продукції. Після того, як обрано результативний показник і виділені виробничі ресурси, необхідно знати міру їх впливу на результативний показник, тобто значимість чинників. Для цього у теорії економіко-статистичного моделювання і теорії кореляції використовують різноманітні статистичні показники. Серед них найбільш часто застосовуються коефіцієнти парної кореляції, часткової детермінації, коефіцієнти еластичності, а також показники ступеня змінних функції Кобба-Дугласа, значення часткових похідних виробничих функцій та інші.

В свою чергу, головним недоліком зазначених методів розрахунку економічного потенціалу і супутніх показників є низька стабільність коефіцієнтів значимості. Вона має місце, коли зазначені коефіцієнти розраховуються як за визначений період по кожному року окремо, так і у територіальному розрізі за групами підприємств. Вказана нестабільність обумовлена тим, що усі статистичні коефіцієнти, які розраховуються на основі регресійних моделей та інтегруються як вимірники значимості чинників виробництва, у дійсності показують лише внесок останніх у варіацію результативної ознаки. Коефіцієнти регресійних моделей відображають в основному усереднені дані групи підприємств пропорції між ресурсами виробництва і його результатами [14].

Елементи, які складають аграрний економічний потенціал, якісно однорідні за функціональною ознакою, адже усі вони являють собою ресурси, що гіпотетично забезпечують результати виробництва. Для кількісної співставності різноманітні види ресурсів необхідно привести до єдиної розмірності. У статистиці з цією метою використовують цілу низку методичних прийомів. Найбільш широко застосовуються методи стандартизації чи нормування. Сутність найбільш простого з них полягає у тому, що величина кожного показника, яким характеризується той чи інший досліджуваний об'єкт, відноситься до середнього його значення по групі чи базовому значенню за певний рік, тобто обчислюється індекс руху ресурсів:

$$E_{\text{пот}} = \frac{P_{c,y}}{\sum P_{c,y}} + \frac{ЧП}{\sum ЧП} + \frac{ОсФ}{\sum ОсФ} + \frac{ОбФ}{\sum ОбФ} + \frac{I}{\sum I} \quad (1.2)$$

де, $E_{\text{пот}}$ – економічний потенціал підприємства за методом стандартизації, коефіцієнт;

$P_{c,y}$ – площа сільськогосподарських угідь підприємства, га;

ЧП – чисельність працівників, зайнятих у сільському господарстві, осіб;

ОсФ – середньорічна вартість основних засобів, грн.;

ОбФ – середньорічна вартість оборотних засобів, грн.;

I – розмір капітальних інвестицій, грн.

У даному випадку пропорції між досліджуваними об'єктами за рівнем кожного показника зберігаються, але не у натуральних, а у відносних одиницях. Отримані відносні показники можуть додаватися. Ця операція можлива тому, що названі показники зводяться до єдиної бази.

При оцінці вартості ресурсного потенціалу агропромислового формування з метою уникнення подвійного урахування сировини власного виробництва її вартість доцільно віднімати від сукупної вартості ресурсів сільського господарства і промисловості. На увагу заслуговує пропозиція Черемісної С.Г. щодо доцільності використання інтегральної оцінки, яка дозволяє уникнути наявних недоліків. Вартісну оцінку потенціалу підприємства вона рекомендує визначати як суму його ресурсів, скориговану на коефіцієнти відповідності технологічним вимогам виробництва, помножену на добуток коефіцієнтів інших складових потенціалу, які не піддаються вартісній оцінці. При цьому останні розраховуються відношенням фактично досягнутого рівня до нормативного [15, с. 328].

Сума стандартизованих значень ресурсів за змістом ближче до показника ресурсозабезпеченості, ніж до економічного потенціалу. На відміну від ресурсозабезпеченості, він розглядається тут як інтегральна можливість системи ресурсів забезпечити при їх використанні певний рівень виробництва. Тому, для підвищення точності кількісної оцінки цієї можливості, поряд з показниками ресурсозабезпеченості підприємств і регіонів, необхідно визначити значимість кожного ресурсу.

Отримані з допомогою індексного методу значення аграрного економічного потенціалу, виражені у відносних одиницях, поряд з цим дають конкретне уявлення про диференціацію господарств і регіонів за цим показником, а також про головні тенденції його зміни.

Для прогнозу тенденцій розвитку виробництва сільськогосподарської продукції у майбутньому важливо не лише визначити наявний економічний потенціал, але й прослідкувати динаміку рівня його використання. Потенціал підприємства доцільно характеризувати не одним, а сукупністю показників, причому залежно від природи самого показника, застосовувати чи то вартісну оцінку, чи то натуральну, чи то зовсім іншу – евристичну. Методологічною основою їх визначення є співвідношення результату з масою ресурсу, використаного для його досягнення. При цьому показники рівня використання елементів потенціалу мають уможливити порівняльну оцінку як ефективності використання різноманітних елементів потенціалу одного підприємства, так і різних виробничих систем.

З метою оцінки економічної ефективності виробництва в аграрних підприємствах використовують натуральні та вартісні показники. Вихідними є їх натуральна форма – урожайність культур або

продуктивність худоби. Підвищення цих показників відповідає головному завданню – збільшення виробництва споживчої вартості та підвищення життєвого рівня населення. Однак, для виявлення економічної ефективності слід знати витрати, які забезпечили одержання відповідної урожайності культур і продуктивності худоби. Кожне аграрне підприємство виробляє різномірну продукцію. Щоб одержати зіставні величини витрат і результатів виробництва, обсяг усієї продукції переводять у вартісну форму.

Основні показники економічної ефективності виробництва аграрного підприємства включають: виробництво валової продукції і валового доходу відносно витрат виробництва; затрати праці на виробництво 1 ц продукції; собівартість 1 ц продукції; одержаний прибуток на 1 га і 1 ц продукції та рівень рентабельності.

Для оцінки рівня ефективності використання потенціалу аграрного підприємства розраховувати інтегральний індекс ефективності використання потенціалу (I_{ef}), що характеризує його прибутковість і динамічне використання виробничих ресурсів. Він може бути визначений через рівняння виду [16, с. 149]:

$$I_{ef} = \sqrt[4]{j_{пп} \cdot j_{фв} \cdot j_{мв} \cdot j_{п}} \quad (1.3)$$

де, I_{ef} – інтегральний індекс ефективності використання потенціалу аграрного підприємства, коефіцієнт;

$j_{пп}$, $j_{фв}$, $j_{мв}$, $j_{п}$ – індекси продуктивності праці, фондівіддачі, матеріалівіддачі, ефективності використання землі, які розраховуються за формулами:

$$j_{пп} = \frac{Пр_{п}}{ЧП_{п}} : \frac{Пр_{ср}}{ЧП_{ср}} \quad (1.4)$$

$$j_{фв} = \frac{Пр_{п}}{ОВЗ_{п}} : \frac{Пр_{ср}}{ОВЗ_{ср}} \quad (1.5)$$

$$j_{мв} = \frac{Пр_{п}}{МВ_{п}} : \frac{Пр_{ср}}{МВ_{ср}} \quad (1.6)$$

$$j_{п} = \frac{Пр_{п}}{П_{с.у.п}} : \frac{Пр_{ср}}{П_{с.у.ср}} \quad (1.7)$$

де, $Пр_{п}$, $Пр_{ср}$ – чистий прибуток досліджуваного підприємства та аграрних підприємств району відповідно, грн.;

$ЧП_{п}$, $ЧП_{ср}$ – середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільському господарстві досліджуваного підприємства та аграрних підприємств району відповідно, осіб;

$ОВЗ_{п}$, $ОВЗ_{ср}$ – середньорічна вартість основних засобів досліджуваного підприємства та аграрних підприємств району відповідно, грн.;

$МВ_{п}$, $МВ_{ср}$ – матеріальні витрати досліджуваного підприємства та аграрних підприємств району відповідно, грн.;

$П_{с.у.п}$, $П_{с.у.ср}$ – площа сільськогосподарських угідь досліджуваного підприємства та аграрних підприємств району відповідно, га.

Індекси змін показників продуктивності праці, фондівіддачі та використання землі визначається відношенням відповідних показників за звітний період до показників за базовий період.

Чим вищий показник інтегрального використання економічного потенціалу, тим вища ефективність використання економічного потенціалу у звітному періоді.

Одним з показників ефективності використання економічного потенціалу є ресурсівіддача та ресурсоемність, що є важливими складовими досягнення ефекту у виробництві. Ресурсівіддачу і ресурсоемність розуміють як спроможність сукупних виробничих ресурсів створювати продукт протягом певного періоду. Чим менші витрати праці і капіталу припадає на одиницю продукту тим менша ресурсоемність і вища ресурсівіддача, а, отже і ефективність виробництва.

Ресурсоемність і ресурсівіддача є економічними категоріями суспільного виробництва. Ресурсоемність і ресурсівіддача показують синтез відношення функціонуючих виробничих ресурсів з отриманим результатом й характеризує рівень використання сукупних ресурсів. У цих відношеннях відображені всі економічні, політичні та соціальні процеси.

Ресурсоемність показує, ціною яких зусиль досягається один і той самий результат у різних природно-економічних умовах виробництва, а ресурсівіддача відображає продуктивну силу використаних ресурсів у тих самих умовах і обчислюється за формулою [17, с. 64]:

$$РВ = \frac{ВП}{РП}, \quad (1.8)$$

де, РВ – ресурсівіддача, грн.;

ВП – валова продукція у порівняльних цінах 2010 р., грн.;

РП – сума ресурсного потенціалу підприємства, грн.

Скорочення сукупних ресурсів на створення одиниці продукту, за інших рівних умов, сприятиме зниженню ресурсоемності продукції. У підсумку одержувана продукція буде ресурсоекономною, свідчить про здешевлення виробництва продукції, зумовлене більш раціональним використанням ресурсів. Отже, це буде характеризувати підвищення ефективності усього сільськогосподарського виробництва.

Застосування показника ресурсівіддачі дозволяє здійснити диференційований підхід до прогнозування обсягу виробництва і реалізації продукції сільського господарства з урахуванням виробничих можливостей підприємств. У підприємствах з високою ресурсівіддачею для виробництва одиниці продукції буде необхідно менше вкладень капіталу та інших ресурсів, порівняно з підприємствами з низькою ресурсівіддачею. Таким чином, показник ресурсоемності більш прийнятний при аналізі досягнутих результатів виробництва і виявленні внутрішньогосподарських резервів, а ресурсівіддачі у

плануванні та прогнозуванні обсягу виробництва і реалізації продукції сільського господарства.

На думку Калетніка Г.М., старатедіко-інституційні аспекти використання економічного потенціалу аграрного сектору економіки України потрібно зреалізувати виходячи з передбачень аграрної науки, яка повинна першочергово зафіксувати у своїх планах такі завдання, що впливають із довгострокових пріоритетів розвитку держави, суспільства й сільськогосподарської галузі. Вирішення цих завдань у своїй результативності повинно забезпечити вагомих соціально-економічний позитив, інноваційну спроможність та інвестиційні привабливість, стабільність виробництва і сталий розвиток сільських територій [18, с.13].

Застосування в оцінці економічної ефективності використання економічного потенціалу аграрних підприємств, висвітлених у статті узагальнюючих показників, дозволить забезпечити більш повну і правильну оцінку їх діяльності.

Висновки. На основі проведених теоретико-методологічних досліджень механізму формування та розвитку потенціалу аграрних підприємств запропоновано визначити економічний потенціал підприємства як його здатність забезпечити отримання стабільного прибутку шляхом задоволення потреб споживачів, за існуючих внутрішніх та зовнішніх обмежень з урахуванням потенційної можливості розвитку підприємства.

Досліджено методичні підходи до оцінки економічного потенціалу аграрних підприємств, які базуються на наступних принципах: вартість земельних угідь визначається за розміром орендної плати на момент проведення розрахунків, основні засоби виробництва – за сумою їх амортизації, оборотні засоби – у розмірі їх фактичних затрат, вартісна оцінка трудового потенціалу здійснюється з урахуванням кількості зайнятих у підприємстві і рівня фактичної річної оплати праці одного працівника. Усі економічні ресурси враховуються у моделі з урахуванням коефіцієнтів значимості ресурсів у процесі виробництва сільськогосподарської продукції, які визначаються на основі кореляційно-регресійного аналізу.

Список літератури

1. Гавва В.Н., Божко Е.А. Потенціал підприємства: формування та оцінювання : навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 224 с.
2. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 352 с.
3. Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства : формування та оцінка: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2003. 316 с.
4. Лагун М.І. Аналіз майнового потенціалу підприємства. Формування ринкових відносин в Україні. 2008. №6. С. 85 – 89.

5. Сакун А.Ж. Основні методи та показники оцінки ефективності підприємницької діяльності аграрних структур. Таврійський науковий вісник: 36. наук. пр. Херсон: Херсонський державний аграрний університет. 2008. Вип. 61. С. 229–233.

6. Мойса М.Я., Крюкова І.О. Ресурсний потенціал аграрних підприємств та економічний механізм його раціонального використання. Економіка АПК. 2004. № 2. С. 77 – 80.

7. Россоха В.В. Теоретичні положення оцінки потенціалу підприємств АПК. Економіка АПК. 2005. №6. С. 45 – 51.

8. Тарасова В.В. Ресурсоеміність і ресурсовіддача в агровиробництві: монографія. Житомир: ДВНЗ “Державний агроекологічний університет”, 2007. 348 с.

9. Архипов В.М. Проектирование производственного потенциала объединений (теоретические аспекты). Луганск: ЛГУ, 1984. 135 с.

10. Дорошенко Ю. А. Экономический потенциал территории. Санкт-Петербург: Химия, 1997. 237 с.

11. Березін О.В., Плотник О.Д. Економічний потенціал аграрних підприємств: механізми формування та розвитку. Полтава: Інтер Графіка, 2012. 221 с.

12. Россоха В.В. Методологічні аспекти формування та розвитку потенціалу підприємств аграрної сфери АПК. Економіка АПК. 2005. №8. С. 36–42.

13. Плотник О.Д. Особливості оцінки ефективності використання економічного потенціалу аграрних підприємств. Економіка та управління АПК : 36. наук. праць. Біла церква, 2010. Вип. 3 (75). С. 44 – 48.

14. Тредіт В.С. Методика оцінки величини ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. 2015. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>. Ч

15. Черемисина С.Г. Развитие виноградно-винодельческого производства Крыма: монограф. Киев: ННЦ ИАЭ, 2006. 490 с.

16. Плотницька С.І. Ресурсний потенціал підприємства як фактор побудови ефективної стратегії конкурентоспроможності. Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. 2015. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

17. Тарасова В.В. Ресурсоеміність і ресурсовіддача в агровиробництві: монографія. Житомир: ДВНЗ “Державний агроекологічний університет”, 2007. 348 с.

18. Калетнік Г.М. Стратедіко-інституційні засади ефефктивності використання потенціалу аграрного сектору економіки. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2015. № 1. С. 3-15.